
Фігель О. М.

Наукова бібліотека, Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів, Україна)

НАУКОВО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЯК КРИТЕРІЙ БІБЛІОТЕЧНОЇ РЕФОРМИ

Досліджено законодавство України в рамках бібліотечної реформи. Відзначено, що редакція Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” 2021 р. упорядковує діяльність здебільшого публічних бібліотек. Особливості діяльності бібліотек закладів вищої освіти у законі не відображені. Докладно проаналізовано приклад правової колізії щодо правомірності використання директором бібліотеки ЗВО статусу науково-педагогічного працівника. На прикладі Наукової бібліотеки ЛНУ імені Івана Франка, відомої в Україні та за межами держави своїми науковими лекторіями, мистецькими проєктами, науковими дослідженнями і розвідками показано актуальність та важливість ведення науково-освітньої діяльності Науковими бібліотеками ЗВО.

Ключові слова: бібліотечне законодавство; науково-педагогічна діяльність; науково-педагогічний працівник, Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка

Fihel O. M.

Scientific Library, Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)

SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF LIBRARIES AS A CRITERION OF LIBRARY REFORM

The legislation of Ukraine in the framework of the library reform was investigated. It is noted that the 2021 edition of the Law of Ukraine "On Libraries and Librarianship" mainly regulates the activities of public libraries. The peculiarities of the activities of libraries of higher educational institutions are not reflected in the law. An example of a legal conflict regarding the use legitimacy of the status of a scientific and pedagogical worker by the director of the university library is analyzed in detail. Based on the example of the Ivan Franko LNU Scientific Library, known in Ukraine and abroad for its scientific lectures, art projects, scientific research and investigations, the relevance and importance of scientific and educational activities by the scientific library of the university is shown.

Keywords: library legislation; scientific and pedagogical activity; scientific and pedagogical worker, Scientific Library of LNU named after Ivan Franko

Вступ. На даний час чинне законодавство України, зокрема нормативи, за якими формуються штатні розписи бібліотек ЗВО, відповідають вимогам 70-х років минулого століття. У 2012 р. було внесено останні зміни до Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1058, від 27.09.2012 “Про затвердження Типової структури та Типових штатних нормативів бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації”. Згідно цього Наказу сучасна потужна університетська бібліотека, що веде наукову діяльність не може дозволити собі належним чином організувати певні види робіт

та запропонувати гідну оплату праці ані бібліотекарям, що мають оплату праці від 8 розряду за Єдиною тарифною сіткою, ані представникам ІТ сфери, які мають оплату праці на рівні 6 розряду. Згідно Наказу бібліотеки можуть розраховувати лише на одного реставратора з мінімальним окладом.

У квітні 2020 р. на засіданні Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, було розглянуто законопроект про внесення змін до Закону “Про бібліотеки і бібліотечну справу” (№ 5002). Крім того, проєкт було винесено на громадське обговорення, яке відбулось 20 травня 2020 року в форматі онлайн-конференції. У заході взяли участь представники органів місцевого самоврядування, бібліотечних установ, у тому числі і Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, громадського сектору, видавці та користувачі бібліотечних послуг.

На жаль, можна констатувати, що при наявності усіх змін та доповнень, Закон України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” упорядковує діяльність здебільшого публічних бібліотек. Особливості діяльності спеціальних бібліотек, зокрема бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО), у законі не відображені.

Результати та їх обговорення. Упродовж кількох останніх років Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка проводила моніторинг пріоритетних напрямів діяльності університетських бібліотек. Бібліотеки ЗВО створювали інформаційні бази для організації освітнього та дослідницького процесів, забезпечували швидкий та зручний доступ до світових наукових та освітніх ресурсів, а також створювали власні електронні ресурси. Органічно поєднуючи використання документних та електронних інформаційних ресурсів, вони були повноправними учасниками академічного та дослідницького процесів в своїх університетах, підтримували принципи академічної доброчесності, а також співпрацювали з науковими інституціями і бібліотеками України та світу.

Упродовж останніх років в звітній документації університетських бібліотек, статтях, конференційних доповідях багато говориться про впровадження в роботу інноваційних ідей та новітніх технологій, яких потребує сучасний користувач. Проте на практиці іноді закупівля кількох комп’ютерів для бібліотеки сприймається як впровадження новітніх технологій в діяльність установи. Карантин довів, що організація сучасної бібліотечної системи має ґрунтуватися не лише на автоматизації окремої бібліотеки. Головною метою має стати створення єдиного всеукраїнського інформаційного простору та поглиблення інтеграції у світовий бібліотечний інформаційний простір (Карашук, 2016). Окрім того можливість якісного дистанційного

обслуговування – від запису користувача (тобто одночасно і авторизації), консультації, до електронного замовлення.

2020 рік запам'ятався не тільки початком карантину. У закладах вищої освіти проводились планові акредитації освітніх магістерських програм. Також університети мали щорічні перевірки фінансових інспекцій. Деякі бібліотеки ЗВО втратили статус наукових. Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка в силу того, що є методичним центром Львівського зонального методичного об'єднання (ЛЗМО) бібліотек ЗВО Західного регіону України, виступала в ролі консультанта, намагаючись надати усю можливу допомогу колегам з інших університетів, яких очікували доволі неприємні “сюрпризи” в результаті перевірок. Зокрема, декілька університетських бібліотек отримали від фінансової інспекції приписи, де було зазначено неправомірність використання директором бібліотеки статусу науково-педагогічного працівника. Очікувано, колеги такий висновок фінансової інспекції вважали необґрунтованим, на свій захист посилалися на Закон України про “Вищу освіту”: статтю 33, п. 3 та статтю 55, п. 5, які підтверджують, що посада директора бібліотеки належить до категорії науково-педагогічних працівників.

Натомість, як слушно зауважує фінансова інспекція, науково-педагогічний працівник повинен мати певне коло службових обов'язків, та повноважень, що відповідають науково-педагогічній діяльності. Діяльність бібліотеки ЗВО, що спрямована лише на інформаційне забезпечення викладачів та студентів, не може бути віднесена до науково-педагогічної діяльності. Відповідно до Примірного положення про бібліотеку вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації (Наказ МОН України, 2004), бібліотека ЗВО не є самостійною юридичною особою, а лише його структурним підрозділом, керувати бібліотекою як структурним підрозділом закладу може навіть не директор, а завідувач.

Таким чином мова йде вже не стільки про визнання посади директора бібліотеки науково-педагогічною, а про правомірність використання терміну “директор”!

В Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників у розділі “Бібліотеки, централізовані бібліотечні системи” серед завдань і обов'язків директора бібліотеки не зазначено виконання ним навчальної роботи у закладі вищої освіти, яка є невід'ємною і основною у науково-педагогічних працівників. Крім цього, усі доплати та пільги бібліотечні працівники отримують відповідно до законодавства про бібліотечну справу, а не про вищу освіту.

У частині 3 ст. 55 Закону України “Про вищу освіту” зазначено: “Повний перелік посад науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти установлюється Кабінетом Міністрів України”. Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників встановлено Постановою Кабінету Міністрів України № 963 від 14 червня 2000 р., в якій зазначено посади науково-педагогічних працівників. Також в Постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам” № 346 від 14 квітня 1997 року міститься перелік посад педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників. До нього не включено посаду директора бібліотеки.

Таким чином, на практиці є ситуація, коли за одним переліком посада є науково-педагогічною, а за іншим вона не є такою, що призводить до непорозумінь з неоднозначності його застосування.

Проведене дослідження доводить: бібліотеки ЗВО не зобов’язані проводити науково-педагогічну діяльність. Жодним законодавчим актом це не визнано обов’язковим, але відсутність наукових лекторіїв, практикумів, активної просвітницької роботи та наукової діяльності призводить до зміни статусу посади директора університетської бібліотеки, знівелювання усіх інших керівних посад в підрозділі та перегляду штатного розпису у бік зменшення кількості відділів та працівників бібліотеки.

Висновки. Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка достатньо відома своїми науковими лекторіями, мистецькими проектами, профорієнтаційними заходами та науковою діяльністю. Наукові лекторії НБ відвідують студенти та науковці ЗВО України та закордону. Одночасно ведеться 3 наукові теми, з яких одна є держбюджетною. Наукова діяльність щорічно підтверджується захистами наукових звітів. Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг (РСРК) імені Ф. П. Максименка НБ має статус національного надбання. Тому наукова діяльність працівників підрозділу підтверджується і міністерськими щорічними звітами. Як методичний центр ЛЗМО бібліотек ЗВО, НБ організовує та проводить наукові стажування для працівників бібліотек усіх форм і відомств України та закордону.

У 2021 р. подання щодо введення додаткових наукових та науково-педагогічних ставок до штатного розпису НБ Львівського університету було подано на розгляд до Міністерства освіти і науки України. В той же час у Міністерстві розглядалось питання про внесення змін до статті 55 Закону України “Про вищу освіту”: виведення посади

директора бібліотеки ЗВО з переліку основних посад науково-педагогічних працівників. З нещодавньої промови голови УБА нам відомо, що цей законопроект ще не був зареєстрований на розгляд Верховної Ради України. Якщо ж це станеться, під загрозу підпадуть і люди, і сотні унікальних колекцій. Зокрема, відділ НБ РСРК імені Ф. П. Максименка, де зберігаються манускрипти початку 13 століття. З бібліотеки, яка веде наукову діяльність, ми можемо перетворитися на зберігачів фондів, бібліотекарів, які надають лише інформаційні послуги. Зрештою, за законодавством працівники університетських бібліотек і є допоміжним персоналом.

В інформаційному суспільстві освіта розвивається безперервно, і гарантувати перспективу отримання нових знань усім, хто цього прагне, можна лише за сприяння інформаційних ресурсів та наукової діяльності книгозбірень. Саме тому особливої ваги набуває науково-педагогічна функція бібліотек. Якщо Міністерство освіти і науки України буде отримувати обґрунтовані подання щодо законодавчого врегулювання наукової та науково-педагогічної діяльності Наукових бібліотек не від однієї-двох установ, а від усіх потужних університетських бібліотек, ми маємо шанс отримати адекватну та позитивну відповідь від владних структур.

В свою чергу Наукові бібліотеки ЗВО повинні продовжувати вести наукову та науково-педагогічну діяльність та активно працювати над втіленням перспективних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Кабінет Міністрів України. (2000). Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників: Постанова. № 963. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (1997). Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам: Постанова. № 346. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text>

Карашук, О. (2016). Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 43, 596-610. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2016_43_38

-
- Міністерство освіти і науки України. (2000). Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 81 “Культура та мистецтво”: Наказ. № 168. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168280-00#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2004). Примірне положення про бібліотеку вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації: Наказ. № 641. Retrieved from http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/nakazmou.html
- Про вищу освіту: Закон України 2014, № 1556-VII. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Про відпустки: Закон України. № 504/96-ВР. (1996). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”. № 5002. (2021). Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/view/ji04216i?an=3&ed=2021_09_08
- Фігель, О. (2016). *Проблеми рейтингування університету в сучасному науково-інформаційному просторі: бібліотечний аспект*. Retrieved from http://old.library.lnu.edu.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=article&id=1016:problemy-rejtynguvannja-universytetu-v-suchasnomu-naukovo-informacijnomu-prostori-bibliotechnyj-aspekt&catid=1:latest-news&Itemid=1